

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้รหัสที่ปรากฏในงานของนักเขียนการ์ตูนไทยนั้น เป็นการศึกษาวิจัยในลักษณะ "การวิจัยเชิงคุณภาพ"(Qualitative Research) และเนื่องจากการสร้างงานการ์ตูนเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ที่นักวาดการ์ตูนมืออาชีพ มักจะผลิตผลงานออกมาโดยอาศัยความชัดเจน "...สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งซึ่งเขาเรียกว่า"ทำไปโดยอัตโนมัติ"แล้ว" (อ้างถึงสุตรจักรยาวงษ์, กลยุทธ์การสื่อสารของการ์ตูน"ขบวนการแก้จน" : หน้า 45) การใช้รหัสในงานการ์ตูนจึงเป็นไปโดยอัตโนมัติจนยากต่อการที่ผู้สร้างงานจะเข้าใจเช่นกัน ในการวิจัยครั้งนี้ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นนักวาดการ์ตูนอาชีพมากกว่า 20 ปีในเกือบทุกสาขา จึงใช้การสังเกตด้วยตนเองเป็นด้านหลัก จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการ์ตูนสิ่งพิมพ์ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในสิ่งพิมพ์ลักษณะต่างๆ และจากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการมาสนับสนุน โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตีความเพื่อรวบรวมหาข้อสรุป

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้รหัสที่ปรากฏในงานของนักเขียนการ์ตูนไทย ประกอบด้วยแหล่งข้อมูลหลัก 2 ประเภทคือ

1. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

1.1 ผลงานการ์ตูน ได้แก่

ภาพการ์ตูน ทั้งการ์ตูนกรอบเดี่ยว การ์ตูนช่องตั้งแต่ 2-4 ช่อง การ์ตูนประกอบบทความ
ที่ตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือรวมเล่มการ์ตูน หนังสือ
ภาพประกอบเรื่อง โดยเก็บรวบรวมการ์ตูนแยกประเภทตามรูปแบบการจำแนกเนื้อหา

1.2 เอกสารและบทความต่างๆที่เกี่ยวกับการ์ตูน ได้แก่

- เอกสารที่รวบรวมบทสัมภาษณ์นักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียง ที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์
และนิตยสารต่างๆ
- บทความจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ที่วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการ์ตูน

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล (Key Informants)

แบ่งออกเป็นนักเขียนการ์ตูนประเภทต่างๆตามลักษณะเนื้อหาของผลงานการ์ตูนที่ผลิต
ออกมาสู่สาธารณะ โดยผลงานของนักเขียนการ์ตูนอาชีพที่เข้าสัมภาษณ์นี้ จะสามารถแยกย่อย
ออกเป็นประเภทปลีกย่อยตามการจำแนกประเภทได้มากมาย แต่ในที่นี้ จะแบ่งเป็นประเภท
หลักๆที่คุ้นเคยสำหรับคนไทยเป็นเกณฑ์ในการจำแนก คือ

1. การ์ตูนการเมือง
2. การ์ตูนเด็ก
3. การ์ตูนตลก

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) เป็นรายบุคคลโดยนัดหมายไว้ล่วงหน้า จากบุคคลที่ประกอบอาชีพเป็นนักเขียนการ์ตูนที่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียง ในฐานะผู้ผลิตสารโดยตรง และได้รับความร่วมมือด้วยดี ดังนี้

1. ชัย ราชวัตร

ชื่อสกุลจริงคือ สมชัย กตัญญูตานันท์ เป็นนักวาดการ์ตูนการเมืองที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน โดยเขียนประจำอยู่ที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ผู้วิจัยได้นัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 แต่เนื่องจากคุณชัย ราชวัตร ติดภาระกิจ จึงได้นัดสัมภาษณ์อีกครั้งเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2540 และได้รับความกรุณาด้วยดีในการพูดคุยกว้าง ๆ เกี่ยวกับงานการ์ตูนและวิธีการทำงานการ์ตูน

2. แอ็ด มติชน หรือ แอ็ด เดลินิวส์

ชื่อสกุลจริงคือ อรรณพ กิติชยวรรณ เป็นชาวเชียงใหม่ เป็นนักวาดการ์ตูนแถวหน้าอีกคนหนึ่ง ของวงการการ์ตูนการเมืองไทย ปัจจุบัน แอ็ดเขียนการ์ตูนที่มติชน ศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2540 โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการอธิบายถึงวิธีการสร้างงานการ์ตูน ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

3. อรุณ วัชรสวัสดิ์

นักเขียนการ์ตูนที่เขียนทั้งการ์ตูนการเมืองและการ์ตูนเด็ก (ให้กับสำนักพิมพ์ดวงกมล) ปัจจุบันเขียนการ์ตูนให้ เดอะเนชั่น และกรุงเทพธุรกิจ ผู้วิจัยได้นัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2540 โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการพูดคุยถึงภาพรวมของการผลิตผลงาน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

4. ณรงค์ ประภาสะโนบล

ใช้นามปากกาว่า"พีรงค์"ในงานการ์ตูนเด็ก และ"รงค์"ในงานการ์ตูนการเมือง เป็นผู้จัดทำหนังสือการ์ตูน"ชัยพฤกษ์การ์ตูน"ที่ได้รับความนิยมอย่างสูง ปัจจุบันมีงานเขียนการ์ตูนทั้งการ์ตูนการเมืองและการ์ตูนเด็กในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เนื่องจากผู้วิจัยรู้จักคุณณรงค์เป็นการส่วนตัวมานาน ในฐานะรุ่นพี่ในวงการการ์ตูนจึงได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งในการให้ข้อมูลต่างๆ โดยผู้วิจัยได้นัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2540 และได้กลับไปสัมภาษณ์อีกครั้งเพื่อขอข้อมูลและความเห็นเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2541 ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

5. เกริก ยूनพันธ์

เป็นนักวาดการ์ตูนเด็กชั้นแนวหน้า มีผลงานการ์ตูนที่พิมพ์ออกจำหน่ายจำนวนมากมายได้รับรางวัล "NOMA"จากยูเนสโก และได้รับรางวัลในการประกวดของงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติหลายรางวัล ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์สอนศิลปะที่ มศว.ประสานมิตร และเป็นอาจารย์พิเศษในบางสถาบัน เนื่องจากคุณเกริกเป็นเพื่อนสนิทของผู้ทำวิจัย จึงไม่มีปัญหาในการขอสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้นัดสัมภาษณ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2540 และขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมอีก 2 ครั้งที่บ้านของคุณเกริกเอง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

6. ปรีดา ปัญญาจันทร์

เป็นนักวาดการ์ตูนอาชีพ มีผลงานการ์ตูนที่จัดพิมพ์จำหน่ายไม่ต่ำกว่า 30 เล่ม และยังได้รับรางวัลจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติหลายรางวัล ปัจจุบันประจำอยู่ในส่วนกิจกรรมเด็กของนิตยสารแพรว คุณปรีดาเป็นเพื่อนสนิทอีกท่านหนึ่งของผู้ทำวิจัย จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2540 และได้โทรศัพท์พูดคุยเพื่อขอข้อมูลและความเห็นอีกหลายครั้ง

7. วัลลภ แม่นยำ

เป็นนักเขียนการ์ตูนให้กับนิตยสารไดโนเสาร์ ประสบความสำเร็จในอาชีพ Cartoonist สูงสุดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ถึง 20 ปี เคยได้รับรางวัล Art Directors Club of New York และรางวัลอื่น ๆ อีกมากมาย ปัจจุบันได้กลับมาพำนักในประเทศไทย เป็นนักเขียนการ์ตูนอิสระให้กับหนังสือพิมพ์และนิตยสารหลายเล่ม เช่นมติชน ดิฉัน ศิลปวัฒนธรรมและยังเป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื่องจากคุณวัลลภมีถิ่นพำนักอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงต้องขึ้นไปสัมภาษณ์ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยนัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2541 และได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตงานการ์ตูน ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

8. วัฒนา เพ็ชรสุวรรณ

ใช้นามปากกาว่า"อาววัฒน์" เป็นนักวาดการ์ตูนคลกเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงโดยทำงานการ์ตูนตั้งแต่ปี 2504 เป็นการ์ตูนคลกที่ไม่มีพิษมีภัยเช่นหนังสือการ์ตูน"เบบี้"ที่ตีพิมพ์มานานเกือบ 30 ปี ปัจจุบันวาดการ์ตูนคลกในหนังสือ"ชายหัวเราะ""การ์ตูนมหาสนุก"นิตยสาร"สวนเด็ก"และหนังสือพิมพ์"มติชนรายสัปดาห์" ผู้วิจัยได้นัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2540 โดยได้รับความรู้ข้อมูลจำนวนมาก โดยเฉพาะข้อมูลที่ใกล้เคียงกับเรื่องที่ทำการศึกษา เนื่องจากคุณวัฒนาเป็นผู้คร่ำหวอดในวงการการ์ตูนมานาน

9. สุรพล พิทยาสกุล

เป็นนักวาดการ์ตูนที่มีชื่อเสียง ได้รับรางวัลจากการประกวดหนังสือเด็กแห่งชาติของศูนย์พัฒนาหนังสือหลายรางวัล ปัจจุบัน ได้หันมาสนใจวาดการ์ตูนคลกตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์"มติชน

สุดสัปดาห์" คุณสุรพลเป็นเพื่อนกับผู้วิจัยในฐานะเพื่อนร่วมอาชีพที่รู้จักกันมานาน ผู้วิจัยได้เคยติดต่อทบทวนในการขอสัมภาษณ์ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2540 และได้นัดสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2540 ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. ข้อมูลประเภทเอกสาร

ได้รวบรวมตัดเก็บภาพการ์ตูนที่ลงตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสารที่มีจำหน่ายโดยทั่วไป ของนักวาดการ์ตูนที่มีชื่อเสียงในประเภทต่าง ๆ ซึ่งเลือกไว้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวนประเภทละ 3 ท่านรวม 9 ท่าน ท่านละ 10 ชิ้นงาน โดยเฉลี่ยตัดเก็บท่านละ 2 ชิ้นงานต่อเดือน รวมระยะเวลาในการรวบรวมทั้งสิ้น 5 เดือน ยกเว้นในส่วนของผลงานหนังสือเด็กที่มีระยะเวลาในการจัดพิมพ์(หนังสือเล่ม)ไม่สม่ำเสมอ จึงได้คัดเลือกผลงานโดยเฉลี่ยจากผลงานของนักวาดการ์ตูนกลุ่มตัวอย่างที่ตีพิมพ์ย้อนหลังไป 2 ปีตามลำดับระยะเวลาที่ตีพิมพ์ โดยสามารถแยกแยะออกไปตามประเภทของการ์ตูนดังนี้คือ

ประเภทการ์ตูนการเมือง	37	ชิ้นงาน
ประเภทการ์ตูนเด็ก	23	ชิ้นงาน
ประเภทการ์ตูนตลก	30	ชิ้นงาน
รวมทั้งสิ้น	90	ชิ้นงาน

เป็นที่น่าสังเกตว่าสำหรับประเภทการ์ตูนเด็กนั้น ได้รวบรวมแต่เฉพาะการ์ตูนเด็กเล็ก เนื่องจากเด็กโตนั้น มักจะหันไปอ่านหนังสือการ์ตูนแปลจากต่างประเทศ โดยเฉพาะการ์ตูนญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผลให้การ์ตูนไทยสำหรับเด็กโต ไม่สามารถผลิตออกมาแข่งกับการ์ตูนญี่ปุ่นได้อันเนื่องจาก ปัจจัยทางธุรกิจ และการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ จำนวนชิ้นงานของการ์ตูนการเมืองมีทั้งสิ้น 37 ชิ้นงาน ขณะที่การ์ตูนเด็กกลับมีเพียง 23 ชิ้นงาน ทั้งนี้เนื่องจากนักวาดการ์ตูนหลายท่าน จะวาดการ์ตูนเด็กและการ์ตูนการเมืองทั้ง 2 ประเภท โดยวาดการ์ตูนการเมืองเป็นด้านหลักในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้เลือกคละตัวอย่างโดยเน้นไปที่การ์ตูนหลักที่นักวาดการ์ตูนวาดอยู่ นอกจากนี้ยังได้ตัดเก็บบทความเกี่ยวกับการ์ตูนที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ เช่น แพรว สารคดี กรุงเทพธุรกิจ เป็นต้น และค้นคว้าจากห้องสมุดของคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดของคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจากการค้นคว้าในเครือข่าย Internet อีกส่วนหนึ่ง

2. ข้อมูลบุคคล

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เปิดเผยตัวเองว่าเป็นใคร มีวัตถุประสงค์อย่างไรในการขอเข้าสัมภาษณ์นักวาดการ์ตูนโดยใช้คำถามปลายเปิด โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและการจดบันทึกเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เนื่องจากมีนักการ์ตูนหลายท่านเป็นเพื่อนของผู้วิจัยเอง จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่เนื่องจากผู้วิจัยเป็นนักวาดการ์ตูนอาชีพมาตั้งแต่ 20 ปี ดังนั้น ขณะที่ทำการสัมภาษณ์ จึงเกิดปัญหาและอุปสรรคในลักษณะที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์เกรงใจผู้ทำวิจัย มีบรรยากาศเหมือน "เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน" การเจาะเข้าไปถึงข้อมูลที่ต้องการจึงเป็นไปได้ด้วย

ความยากลำบาก ทั้งที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ คำถามในการสัมภาษณ์พูดคุยทั้งหมดเป็นคำถามกว้างๆถึงวิธีการในการสร้างและสื่อความหมาย และใช้วิธีเจาะลึกลงไปในการสัมภาษณ์แต่ละภาพอย่างเป็นรูปธรรม นักวาดการ์ตูนทั้งหมดไม่เข้าใจคำว่า "รหัส" ทั้งนี้เนื่องจากนักวาดการ์ตูนทุกคนสื่อความหมายโดยอาศัยประสบการณ์การฝึกฝนและความชัดเจน จึงจมอยู่ในรหัสที่ตนใช้โดยไม่ทราบว่านั่นคือรหัส ".....เหมือนกับเราหายใจทุกวันโดยไม่สังเกตอากาศที่เราหายใจเข้าไปเลย"(เกริก ยूनพันธ์,สัมภาษณ์,22 ธันวาคม 2540) ในความคิดเห็นของนักวาดการ์ตูนมีลักษณะคล้ายๆกันว่า "...รหัสน่าจะหมายถึงมุขหรือIdeaในการสร้างงานการ์ตูน..."(วัลลภ แม่นยำ,สัมภาษณ์ 4 มีนาคม 2541)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาการใช้รหัสที่ปรากฏในงานของนักเขียนการ์ตูนไทยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะของการสื่อสารอย่างรอบด้าน และเจาะลึกลงไปถึงการใช้รหัสของแต่ละประเภทการ์ตูน โดยนำแนวคิดเชิงสัญลักษณ์วิทยา (Semiological)การแบ่งประเภทของรหัสและแนวคิดอื่นๆที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารโดยเน้นที่การนำรหัสมาใช้ในการผลิตสารอย่างละเอียด วิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างรูปแบบและบุคลิกของตัวการ์ตูนที่ใช้ในการเล่าเรื่องราวที่ปรากฏ เพื่อโยงไปสู่การเปรียบเทียบความแตกต่างและความซับซ้อนในการเลือกรหัสสำหรับการ์ตูนแต่ละประเภท กระบวนการในการสร้างความหมาย และปฏิสัมพันธ์ของตัวสารกับบริบทที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ในการพรรณนาเชิงอธิบายให้เห็นถึงการเลือกใช้รหัสในงานการคูณแต่ละประเภท โดยวิเคราะห์อย่างละเอียดถึงลักษณะและรูปแบบของรหัสในแต่ละชั้นงาน แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ถึงลักษณะเฉพาะของการใช้รหัสสำหรับการคูณแต่ละประเภทเพื่อสรุปผลการศึกษาพร้อมข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์ดังกล่าว

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร โดยเก็บรวบรวมจากผลงานพิมพ์ที่วางจำหน่ายโดยทั่วไปส่วนหนึ่ง และค้นคว้ารวบรวมจากเอกสารในห้องสมุดอีกส่วนหนึ่ง ตลอดจนได้รับการอนุเคราะห์จากนักเขียนการ์ตูนที่เก็บสะสมผลงานของตนไว้ ประกอบกับการที่ตัวผู้วิจัยเองเป็นนักวาดการ์ตูนอาชีพ และสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลบุคคลที่สำคัญและมีชื่อเสียงในการคูณประเภทต่างๆครบทุกประเภท ทำให้ข้อมูลที่ได้รับนั้น น่าเชื่อถือเพียงพอต่อการนำมาวิเคราะห์จำแนก โดยอาศัยกรอบแนวคิดจากทฤษฎีเชิงสัญวิทยาและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการอธิบายให้เห็นสิ่งที่ต้องการศึกษาได้โดยละเอียดและชัดเจน